Nr 106.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående beredande av medel för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen; given Stockholms slott den 25 februari 1916.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att de delar av det å Kungsholmen i Stockholm belägna, kronan tillhöriga s. k. Mariebergsområdet, som nu innehavas med 106,300 kvadratmeter av ammunitionsfabriken och 47,000 kvadratmeter av Fälttelegrafkåren, må i den ordning och med de undantag, som framdeles kunna varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda, försäljas,

att av de genom försäljningen inflytande medel ett belopp av högst 7,134,000 kronor må tagas i anspråk för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen,

att möjligen återstående försäljningsmedel må ingå till lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål, samt

att, i mån av behov, de medel, som erfordras till bestridande av omförmälda byggnadskostnader, högst 7,134,000 kronor, må efter Kungl. Maj:ts beprövande av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas av tillgängliga medel.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om anvisande av medel för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen samt anförde därvid följande:

1906 års riksdags beslut om beviljande av anslag till kasernbyggnader.

»Vid 1906 års riksdag beviljades 21,744,000 kronor till uppförande av nya kasernetablissemang för följande femton infanteriregementen, nämligen: Livregementets grenadjärer, Första och Andra livgrenadjärregementena, Västgöta regemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs, Jönköpings, Älvsborgs, Bohusläns, Kalmar och Värmlands regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena.

Vid beviljandet av förenämnda anslag å 21,744,000 kronor hade beräknats, att varje etablissemang skulle draga en kostnad av i runt tal 1,450,000 kronor.

Beräkning av kostnaderna för kasernbyggnaderna enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 177 till 1908 års riksdag.

Sedan den för omhänderhavande av ifrågavarande byggnadsarbeten år 1907 tillsatta kasernbyggnadsnämnden utarbetat betänkande samt uppgjort ritningar och kostnadsförslag beträffande förevarande etablissemang och anordningarna vid desamma samt dessa ritningar och förslag blivit av särskilt tillkallade sakkunniga granskade och bedömda, framlade Kungl. Maj:t i proposition (nr 177) till 1908 års riksdag en fullständig redogörelse för de olika förslag, som blivit framställda beträffande utförandet av ifrågavarande byggnader, ävensom beräkning av kostnaderna för desamma. Därvid angavs, att den vid 1906 års riksdag beräknade medelkostnaden för varje kasernetablissemang visat sig allt för låg, i det densamma komme att uppgå till i runt tal 2,211,000 kronor i stället för 1,450,000 kronor. Kostnaderna för ifrågavarande femton kasernetablissemang komme följaktligen att belöpa sig till 33,165,000 kronor. Då riksdagen redan för ändamålet beviljat 21,744,000 kronor, erfordrades således för arbetenas fullbordande ytterligare ett belopp av 11,421,000 kronor.

Denna merkostnad ansåg föredragande departementschefen böra, om möjligt, bestridas genom försäljning av kronan tillhöriga tomter å Norra Djurgården i Stockholm. I vad mån medel på detta sätt skulle kunna erhållas, kunde dock då icke avgöras. Då emellertid det av riksdagen redan beviljade anslaget vore mer än tillräckligt för arbetenas bedrivande under de närmaste åren och under tiden möjlighet kunde yppa sig att bestrida åtminstone någon del av kostnaderna med tomtförsäljningsmedel, ansåg departementschefen det icke erforderligt att för det dåvarande av riksdagen äska beviljandet av förenämnda ytterligare erforderliga 11,421,000 kronor.

Uti skrivelse den 1 juni 1908 (nr 4) anförde riksdagen, efter att hava framställt en del erinringar mot de av departementschefen till statsrådsprotokollet gjorda uttalandena angående de uppgjorda ritningarna och kostnadsförslagen, att riksdagen visserligen icke ville bestrida, att någon ökning av kostnaderna för ifrågavarande kasernbyggnadsarbeten vore nödvändig, men hölle före, att det angivna beloppet, 11,421,000 kronor, vore alltför rundligt tilltaget. Riksdagen hyste nämligen den bestämda åsikten, att genom en sakkunnig arbetsledning och förståndiga anordningar kostnadsökningen kunde avsevärt inskränkas.

Anvisningar å anslaget under åren 1906—1914.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar anvisades under åren 1906—1914 för byggnadsarbetenas bedrivande tillhopa 20,000,000 kronor. Vid ingången av år 1915 återstod således å anslaget ett oanvisat belopp av 1,744,000 kronor. Vid nämnda tidpunkt voro av de beslutade kasernbyggnadsarbetena etablissemangen för Livregementets grenadjärer, Upplands infanteriregemente samt Skaraborgs, Jönköpings, lvsborgs, Bohusläns och Värmlands regementen i det närmaste fullbordade samt etablissemanget för Västgöta regemente under uppförande. Arbetena å kasernetablissemangen för Första och Andra livgrenadjärregementena, Södermanlands, Kronobergs och Kalmar regementen samt Norra och Södra skånska infanteriregementena voro däremot ännu icke påbörjade.

Kostnaderna för kasernbyggnadernas fullbordande enligt kasernbyggnadsnämndens skrivelse den 16 maj 1914.

Sedan arméns kasernbyggnadsnämnd uti underdånig skrivelse den 26 mars 1914 framlagt plan för de återstående byggnadsarbetenas bedrivande samt därvid uppgivit, att samtliga kasernetablissemang kunde beräknas vara fullbordade till hösten år 1919, under förutsättning att arbetena finge fortgå utan några störande avbrott, anbefalldes nämnden den 18 april 1914 att inkomma med utredning angående de medel, som erfordrades under år 1916 och följande år för avslutande av det nämnden lämnade uppdraget att uppföra kasernetablissemang för ifrågavarande infanteriregementen.

Till åtlydnad härav överlämnade kasernbyggnadsnämnden med skrivelse den 16 maj 1914 till dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet en beräkning å kostnaderna för de 15 kasernetablissemang, vilka skulle genom nämndens försorg uppföras. Enligt denna beräkning skulle kostnaderna uppgå till sammanlagt i runt tal 32,380,000 kronor. Då av 1906 års riksdag för ifrågavarande kasernbyggnadsarbeten beviljats 21,744,000 kronor, erfordrades således för arbetenas slutförande ett ytterligare belopp av 10,636,000 kronor.

Anslagsäskande i 1915 års statsverksproposition.

Sedan kasernbyggnadsnämnden i underdånig skrivelse den 2 december 1914, under åberopande av nyssnämnda kostnadsberäkning, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte göra framställning till riksdagen dels om anvisande för år 1916 av återstående beloppet av de redan utav riksdagen beviljade medlen eller 1,744,000 kronor dels ock om beviljande för ifrågavarande byggnadsarbeten av ett ytterligare anslag å 10,636,000 kronor, föreslog Kungl. Maj:t i 1915 års statsverksproposition riksdagen att utav det av 1906 års riksdag till uppförande av ifrågavarande

kasernetablissemang beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, å extra stat för år 1916 anvisa återstoden, 1,744,000 kronor.

Då det för kasernbyggnadsarbetenas fullbordande ytterligare erforderliga beloppet, enligt den för 1914 års senare riksdag framlagda och av riksdagen utan erinran lämnade planen för finansieringen av vissa byggnadsföretag vid armén, var avsett att bestridas av inkomsten genom försäljning av vissa staten tillhöriga, till lantförsvaret anslagna fastigheter i Stockholm, upptogs icke i statsverkspropositionen något anslagsäskande i detta avseende.

Kasernbyggnadsnämndens skrivelse den 15 februari 1915.

Med underdånig skrivelse den 15 februari 1915 överlämnade kasernbyggnadsnämnden situationsplaner, ritningar och kostnadsförslag till uppförande av kasernetablissemang för Kronobergs regemente ävensom för övriga återstående etablissemang. Därvid anmälde nämnden, att verkställda noggranna utredningar givit vid handen, att därest den vid de redan fullbordade eller igångsatta byggnadsarbetena använda kaserntypen i fyra våningar och övriga anordningar av till etablissemangen hörande byggnader fortfarande skulle bibehållas, vidtagandet av de utav Kungl. Maj:t, med föranledande av en utav tredje försvarsberedningen gjord framställning, genom nådigt brev den 15 augusti 1913 för nedbringande av kostnaderna för de återstående kasernetablissemangen anbefallda förändringar i de dittills följda byggnadsplanerna icke komme att medföra åsyftat resultat, varförutom erforderliga förrådsutrymmen med nämnda typ icke kunde erhållas, utan att särskilda byggnader och skjul med därav föranledda stora kostnader uppfördes. Nämnden hade därför sökt att på annat sätt uppnå ett bättre ekonomiskt resultat i dessa avseenden, utan att dock byggnadernas ändamålsenlighet förfelades eller rimliga anspråk på bekvämlighet åsidosattes.

Nämnden hade nämligen trott sig finna, att det under vissa förutsättningar skulle låta sig göra att uppföra etablissemang med tvåvåningskaserner med jordvåning till minst lika billigt pris som med fyra-våningskaserner, och hade därför vidtagit åtgärder för att utreda detta spörsmål genom utförandet av ritningar och kostnadsberäkningar. Det resultat, vartill nämnden därvid kommit, hade bekräftat nämndens åsikt i detta avseende.

Vid förut gjorda jämförelser mellan kostnaderna för de båda typerna hade samma förutsättningar legat till grund beträffande utnyttjandet av kasernhusets källare och vindar, nämligen att i källrarna och i vindarna icke skulle inrymmas andra lokaler än de, som upptoges av för samma byggnad erforderligt årsbehov av bränsle och värmeledningar

samt för de i densamma förlagda kompaniernas speciellt erforderliga förråd. Med en sådan förutsättning bleve givetvis fyra-våningstypen billigare än två-våningstypen. Genom utnyttjande däremot för alla behövliga förråd och verkstäder av de högst väsentligt utökade utrymmena i källare och vindar, som givetvis vunnes vid två-våningskaserner, ställde sig den ekonomiska frågan helt och hållet annorlunda och till fördel för sistnämnda typ.

I överenstämmelse härmed hade nämnden låtit utarbeta nya förslagsritningar till ett etablissemang med användande av två-våningskaserntyp med jordvåning, därvid kasernhusen så inrättats, att de rymde vart och ett 2 kompanier, som disponerade var sin hälft av byggnaden i två våningar. Dessa ritningar, vilka närmast avsetts att komma till användning vid Växjö-etablissemanget, kunde emellertid jämväl i huvudsak läggas till grund för uppförande av samtliga de återstående etablissemangen.

Vad kostnaderna för kasernbyggnadsarbetenas fullbordande anginge, hade kasernbyggnadsnämnden uti sin förenämnda skrivelse den 16 maj 1914 beräknat, att samtliga femton kasernetablissemang skulle draga en kostnad av 32,380,000 kronor, vadan alltså, då av 1906 års riksdag för ifrågavarande byggnadsarbeten beviljats 21,744,000 kronor, ett ytterligare belopp av 10,636,000 kronor angivits erforderligt för arbetenas slutförande. Vid beräkningen av detta belopp hade nämnden utgått ifrån, att de genom nådiga brevet den 15 augusti 1913 anbefallda förenklingarna i byggnadsplanerna skulle medföra därmed åsyftat resultat. Såsom förut nämnts, hade detta emellertid visat sig icke bliva fallet. På grund härav såge sig nämnden icke i stånd att för nyssnämnda kostnader slutföra byggnadsarbetena, och detta icke ens efter det dittills följda programmet med fyravåningskaserner utan beredande av ökade förrådsutrymmen. Kostnaderna för uppförandet av de redan färdiga eller påbörjade åtta etablissemangen hade nämnden beräknat till 17,701,376 kronor 21 öre och kostnaderna för de återstående sju etablissemangen, under förutsättning att fyravåningstypen komme till användning, till 16,011,800 kronor. Kostnaderna för samtliga femton kasernetablissemang skulle alltså under denna förutsättning uppgå till sammanlagt 33,713,176 kronor 21 öre.

Med godkännande av nämndens förslag till tvåvåningskaserner skulle däremot kostnaderna för de sju återstående etablissemangen belöpa sig till 15,113,800 kronor och för samtliga femton etablissemang således till sammanlagt 32,815,176 kronor 21 öre eller i runt tal 32,815,200 kronor. Härvid vore att märka, att detta förslag, oavsett den mindre kostnaden,

hade det företrädet, att enligt detsamma avsevärt större förråds- och verkstadslokaler erhölles, vilkas anskaffande, om fyravåningskaserner uppfördes, icke kunde ske utan särskilda kostnader.

Med anledning av utav arméförvaltningens artilleri- och intendentsdepartement lämnade uppgifter om erforderligt antal gevär och fordon för ett etablissemang ävensom med hänsyn till av 1915 års militära kommission för granskning av kasernbyggena uttalade önskemål om ökade utrymmen i vakt- och arrestbyggnaden samt vinterstallet, ansåge sig kasernbyggnadsnämnden böra föreslå vissa utökningar i det förut fastställda byggnadsprogrammet. Kostnaderna härför, vilka för de sju återstående etablissemangen belöpte sig till sammanlagt 145,600 kronor, kunde dock icke bestridas utan att särskilda medel härför anvisades.

Sammanlagda kostnaderna för de femton kasernetablissemang, som skulle genom nämndens försorg uppföras, komme alltså, vid bifall till nämndens förslag, att uppgå till (32,815,200 + 145,600 =) 32,960,800 kronor. Utom det av 1906 års riksdag beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, erfordrades alltså ett ytterligare belopp av 11,216,800 kronor.

Kungl. Maj:ts proposition nr 175 till 1915 års riksdag.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t den 16 april 1915 lämnade jag till statsrådsprotokollet en fullständig redogörelse för det av kasernbyggnadsnämnden framställda förslagets detaljer och avvikelser från det förut tillämpade byggnadsprogrammet ävensom för de fördelar, den föreslagna tvåvåningstypen medförde framför fyravåningstypen. Då av den förebragta utredningen framgick, att en avsevärd besparing i byggnadskostnaderna skulle vinnas, därest för de återstående sju kasernetablissemangen den av kasernbyggnadsnämnden föreslagna tvåvåningstypen komme till användning i stället för fyravåningstypen och då jag, i likhet med 1915 års militära granskningskommission, var av den uppfattningen, att den förra vore såväl ur militär synpunkt som i åtskilliga andra hänseenden att föredraga framför den senare, ansåg jag mig böra med vissa mindre jämkningar förorda det av kasernbyggnadsnämnden framställda förslaget.

Det för kasernbyggnadsarbetenas fullbordande, utöver det av 1906 års riksdag beviljade anslaget, ytterligare erforderliga beloppet beräknades av mig till i runt tal 11,021,000 kronor enligt följande sammanställning.

Sammanlagda kostnaderna för 15 kasernetablissemang enligt kasernbyggnadsnämndens uppgift	kronor	32,815,176: 21
Härifrån borde avgå kostnaden för påbyggande av en våning å matsalsbyggnaden vid 7 etablissemang à 17,000 kronor	»	119,000: —
Återstode	kronor	32,696,176: 21
Däremot borde tillkomma:		
för inredning av gevärsförrådet vid 3 etablissemang à 2,000 kronor	»	6,000: —
och vid 4 etablissemang à 300 kronor	»	1,200: —
för beredande av ökat stallutrymme vid 7 etablissemang à 5,200 kronor	»	36,400: —
för beredande av vissa ökade utrymmen vid etablissemanget i Vänersborg	»	24,800: —
Summa kostnader	kronor	32,764,576: 21
Av 1906 års riksdag beviljat anslag	»	21,744,000: —
Ytterligare erforderligt anslag	kronor	11,020,576: 21
eller i avrundat belopp	»	11,021,000: —

I enlighet med den för 1914 års senare riksdag framlagda planen för byggnadskostnadernas finansiering borde berörda ytterligare erforderliga belopp, 11,021,000 kronor, bestridas av tomtförsäljningsmedel. De kronan tillhöriga, till lantförsvaret anslagna fastigheter i Stockholm, som i främsta rummet borde ifrågakomma till försäljning, ansåg jag vara de å Kungsholmen belägna områden, som innehades av Svea ingenjörkår, Fälttelegrafkåren och ammunitionsfabriken. Enligt vad arméförvaltningens fortifikationsdepartement meddelat, kunde försäljningen av ifrågavarande områden beräknas inbringa ett nettobelopp av sammanlagt 11,000,000 kronor. Enligt departementets uppfattning kunde dock försäljningssumman antagas i verkligheten bliva större.

I anslutning till vad sålunda anförts, föreslog Kungl. Maj:t i avlåten proposition (nr 175) riksdagen medgiva,

att följande å Kungsholmen i Stockholm belägna, kronan tillhöriga områden, nämligen ej mindre 45,839 kvadratmeter, som nu disponerades av Svea ingenjörkår, än även de delar av Marieberg, som nu innehades med 106,300 kvadratmeter av ammunitionsfabriken och 47,000 kvadratmeter av Fälttelegrafkåren, finge i den ordning och med de undantag,

som framdeles kunde varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda, försäljas,

att av de genom försäljningen inflytande medel ett belopp av högst 11,021,000 kronor finge tagas i anspråk för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen,

att möjligen återstående försäljningsmedel finge ingå till lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål, samt

att, i mån av behov, de medel, som erfordrades till bestridande av omförmälda byggnadskostnader, högst 11,021,000 kronor, finge efter Kungl. Maj:ts beprövande av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas av tillgängliga medel.

Uti skrivelse den 28 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, punkten 36, anförde riksdagen följande: **Riksdagens skrivelse den 28 maj 1915.**

För de beslutade kasernetablissemangens fullbordande hade Kungl. Maj:t äskat dels 1,744,000 kronor å extra stat för år 1916 och dels 11,021,000 kronor av tomtförsäljningsmedel, således tillhopa 12,765,000 kronor. Med användande av dessa medel jämte vad som ännu vore odisponerat av redan anvisade anslag skulle bestridas kostnaderna för dels fullbordande av redan påbörjade etablissemang och dels uppförande av de återstående sju etablissemangen med användande av en ny typ, tvåvåningstypen. Genom de nya kasernernas uppförande i två våningar hade det ansetts att, förutom åtskilliga andra fördelar, även ekonomisk besparing skulle komma att vinnas. Kasernbyggnadsnämnden hade nämligen beräknat, att de återstående sju etablissemangen skulle med fyravåningskaserner kosta 16,011,800 kronor, men med tvåvåningskaserner 15,113,800 kronor. Besparingen bleve således omkring 900,000 kronor. Det borde emellertid härvid bemärkas, att de jämförda kostnadsberäkningarna varit olika varandra även i andra hänseenden än i fråga om typen och att åtskilliga förenklingar, som varit besparande, blivit iakttagna å förslaget till tvåvåningskaserner, vilka förenklingar lika väl kunnat tillämpas å fyravåningskaserner.

Riksdagen hade under den korta tid, som stått riksdagen till buds för granskning av Kungl. Maj:ts proposition, icke medhunnit ett så ingående skärskådande av förslaget om ny kaserntyp, som önskligt varit, men hade riksdagen likväl icke ansett sig böra av denna anledning helt avslå Kungl. Maj:ts förslag, utan hade riksdagen sökt finna en lösning, varigenom kasernbyggandet skulle kunna obehindrat fortgå. Det syntes nämligen riksdagen angeläget, att dessa arbeten måtte kunna utan av-

brott bedrivas, dels därför att kasernbyggnadernas uppförande redan blivit avsevärt fördröjt, varigenom utbildningen av de värnpliktiga och genomförande av 1914 års härordning försvårades, dels ock för att bereda ökad tillgång till arbetsmöjligheter inom byggnadsindustrien.

Vid den granskning av förslaget till ny kaserntyp, som riksdagen medhunnit, hade riksdagen funnit sig böra göra en del erinringar mot detsamma. Det syntes riksdagen tvivelaktigt, om lokalerna för regementets huvudförråd blivit anordnade med tillbörlig hänsyn till underlättande av förrådens omvårdnad och redovisning. Angeläget vore, att lokalerna för gevärsförråden bleve lämpligt inredda ur synpunkten av gevärsmaterielens vård och skötsel samt skyddande från skada genom fukt. Kasernernas murar hade endast en och en halv stens tjocklek, vilket syntes kunna medföra dyrbarare uppvärmning. Det syntes vidare vara ur eldsäkerhetssynpunkt betänkligt, att väggarna å vinden vore av trä, särskilt med hänsyn till den därstädes befintliga korridoren. Angeläget vore, enligt riksdagens mening, att brandmur droges upp genom vinden.

I kanslihuset vore upptagna särskilda logement för officersvolontärer och matsal för dessa, en anordning, som syntes vara föga lämplig. Med det stora djup, som logementen hade, syntes det vara ur hälsosynpunkt behövligt, att fönstren bleve större. Matsalen, som syntes vara låg, finge liksom gymnastiksalen ljus endast från en sida. Torkrummen vore belägna så, att de hade endast sekundär belysning och ej kunde få direkt lufttillförsel utifrån. Anordningar borde träffas för att klosetter och urinoarerna måtte bliva i möjligaste mån luktfria. Slutligen syntes böra upptagas till prövning frågan, huruvida icke varje kompani borde i sin helhet vara förlagt till samma våning. Av tillgängliga handlingar framginge icke, huru ventilationen vore avsedd att anordnas; riksdagen förutsatte, att denna fråga ägnades tillbörlig uppmärksamhet.

Det syntes riksdagen vara nödvändigt, att ritningarna till den nya kaserntypen bleve reviderade med hänsyn särskilt till förenämnda erinringar.

Då riksdagen på ovan anförda skäl likväl funnit sig böra medgiva, att medel ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för byggande av nya kasernetablissemang, finge riksdagen till Kungl. Maj:ts avgörande överlämna frågan om vilken typ, som därvid skulle användas. Riksdagen ville emellertid härvid uttala den bestämda förväntan, att den typ komme till användning, som av Kungl. Maj:t funnes vara ur militär och ekonomisk synpunkt för ändamålet lämpligast. Riksdagen hade sålunda medgivit, att medel ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för byggande av tre nya kasernetablissemang, för vilka kostnaden beräknats

till sammanlagt 6,503,400 kronor. Däremot syntes med beslut angående typen för återstående fyra etablissemang böra anstå, tills riksdagen erhållit tillfälle att ägna denna fråga en närmare granskning.

De tomtförsäljningsmedel, som Kungl. Maj:t avsett att för kasernbyggena taga i anspråk, hade beräknats till 11,000,000 kronor, därav 4,000,000 kronor för Svea ingenjörkårs område och 7,000,000 kronor för det s. k. Mariebergsområdet. Då det beslutats, att Svea ingenjörkår skulle förläggas till Järvafältet, hade riksdagen intet att erinra emot försäljning av dess nuvarande område och att de blivande försäljningsmedlen för detta område användes för fortsatta arbeten å arméns kasernbyggnader. Beträffande Fälttelegrafkåren hade Kungl. Maj:t föreslagit dess förläggande till Uppsala, men hade detta förslag icke av riksdagen bifallits. Av denna anledning syntes ännu icke böra beslutas om det s. k. Mariebergsområdets försäljning.

I fråga om anvisandet av erforderliga medel för fortsatt arbete å kasernetablissemang hade riksdagen intet att erinra emot, att återstoden av det ovan omförmälda av 1906 års riksdag beviljade anslaget eller 1,744,000 kronor för ändamålet anvisades å extra stat för år 1916. Därutöver borde de försäljningsmedel, som komme att inflyta för tomtförsäljningar från Svea ingenjörkårs nuvarande område, tagas i anspråk för ifrågavarande kasernbyggnader; och hade riksdagen ansett Kungl. Maj:t böra bemyndigas att, intill dess ifrågavarande medel inflöte, förskjuta erforderliga belopp.

På grund av vad sålunda anförts, hade riksdagen

dels beslutat att av det utav 1906 års riksdag till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen beviljade anslaget, 21,744,000 kronor, å extra stat för år 1916 anvisa återstoden, 1,744,000 kronor;

dels medgivit, att tre nya kasernetablissemang finge uppföras för en kostnad av tillsammans högst 6,503,400 kronor,

att det å Kungsholmen i Stockholm belägna, kronan tillhöriga område om 45,839 kvadratmeter, som nu disponerades av Svea ingenjörkår, finge i den ordning och med de undantag, som framdeles kunde varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda, försäljas,

att av de genom försäljningen inflytande medel ett belopp av högst 4,000,000 kronor finge tagas i anspråk för fortsatt arbete å de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen,

att möjligen återstående försäljningsmedel finge ingå till lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål, samt

att, i mån av behov, de medel, som erfordrades till bestridande av

omförmälda byggnadskostnader, högst 4,000,000 kronor, finge efter Kungl. Maj:ts beprövande, av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas av tillgängliga medel;

dels ock lämnat Kungl. Maj:ts förslag om försäljning av de delar av Marieberg, som nu innehades av ammunitionsfabriken och av Fälttelegrafkåren, utan bifall.

Kasernbyggnadsnämndens yttrande den 3 juli 1915.

Vid underdånig anmälan den 18 juni 1915 av riksdagens berörda skrivelse anbefallde Kungl. Maj:t kasernbyggnadsnämnden att till Kungl. Maj:t skyndsamt inkomma med yttrande i anledning av vad inom riksdagen anförts rörande den föreslagna nya kaserntypen ävensom med en efter enhetliga grunder uppgjord jämförande kostnadsberäkning för kasernetablissemangens utförande enligt såväl nämnda typ som den hittills använda fyravåningstypen.

Till åtlydnad härav avgav kasernbyggnadsnämnden den 3 juli 1915 det infordrade yttrandet samt överlämnade därvid jämväl omförmälda jämförande kostnadsberäkning. Denna senare, — vilken uppgjorts under förutsättning, att nämnden skulle ålagts uppgöra förslag till ny fyravåningstyp, utförd med samma enkla arkitektur- och detaljbehandlingar som den föreslagna tvåvåningstypen, och således med iakttagande av samtliga besparingar, som kunnat vinnas med tillämpande å ett fyravåningskasernhus av samma arkitektur och utstyrsel som beträffande ett dylikt av tvåvåningstypen samt med användande av samma kanslihus, arrestbyggnad, gymnastik- och ekonomibyggnad, sjukhus m. fl. byggnader — utvisade, att ett kasernetablissemang, uppfört enligt fyravåningstypen komme att draga en kostnad av 69,300 kronor mera än ett etablissemang enligt den av nämnden förordade tvåvåningstypen. Jämförelsen hade härvid ägt rum mellan å ena sidan sex kasernbyggnader i två våningar, inrymmande samtliga förråder och verkstadslokaler, samt bostäder för kompaniadjutanterna, och å andra sidan tre kasernbyggnader i fyra våningar, med utnyttjande av källare och vindar, samt de förråds- och verkstadsbyggnader, som erfordrades utöver de utrymmen, som i detta avseende vore tillgängliga i dessa senare kasernbyggnader, ävensom särskilda avträdesbyggnader.

I sitt berörda yttrande upptog nämnden till utförligt bemötande samtliga inom riksdagen framställda anmärkningar mot nämndens förslag, såväl de i riksdagens skrivelse framhållna som dem, vilka gjorts gällande uti en vid statsutskottets utlåtande i ärendet fogad reservation ävensom under överläggningarna i kamrarna. Beträffande de i riksdagens skrivelse framställda anmärkningarna anförde nämnden huvudsakligen följande:

Då det föreliggande förslaget med avseende å förrådens anordnande och fördelning utarbetats i samråd med vederbörande militära myndigheter, ansåge sig nämnden hava sörjt för, att *förrådslokalerna* bleve tillräckliga och på bästa sätt ordnade, allra helst nämnden allt fort i denna sak samarbetade med arméförvaltningens intendentsdepartement genom en till nämndens förfogande ställd, på området sakkunnig intendenturofficer.

Med avseende å *lokalerna för gevärsförråden* hade nämnden iakttagit de föreskrifter, som av arméförvaltningens artilleridepartement lämnats beträffande såväl utrymmet som lokalernas förläggning och förseende med värmeledning, samt vidtagit sådana anordningar, att tanken på, att gevärsmaterielen skulle kunna skadas genom fukt, måste vara utesluten.

I vårt land vore det en allmän regel, att *yttermurar* för tegelhus ur värmeisoleringssynpunkt uppfördes med endast en och en halv stens tjocklek med undantag för sådana byggnader, vilka på grund av sin stora höjd ur hållfasthetssynpunkt måste givas tjockare yttermurar i de nedre våningarna. Enligt den hittills använda fyravåningstypen hade därför de tre övre våningarnas ytterväggar givits en tjocklek av endast en och en halv sten, men den nedre våningens två-stens tjocklek. Av samma orsak vore beträffande två-våningstypen jordvåningarnas yttermurar av större tjocklek än de övriga.

Även enligt fyra-våningstypen vore *väggarna mellan de olika förråden å vinden* av trä. Visserligen funnes enligt denna kaserntyp en långsgående korridorvägg av sten uppdragen, men som denna icke uppdragits till yttertaket, hade den föga betydelse som brandmur. Med anledning av riksdagens uttalande hade nämnden vid bearbetning av sitt förslag till två-våningstyp indelat kasernvinden i två skilda avdelningar med *brandmur* emellan samt med var sin trappa, vilket finge anses mera fördelaktigt ur brandsäkerhetssynpunkt.

Då nämnden icke erhållit något nytt program beträffande kanslihuset, hade den icke ansett sig hava skäl att härvidlag göra några andra ändringar än dem, som föranletts av tredje försvarsberedningens besparingsförslag. I detta hade *logement och matsal för officersvolontärer* bibehållits oförändrade. Vid 1915 års granskningskommissions sammanträde hade frågan om dessa logement visserligen varit på tal, men hade någon ändring icke ansetts böra vidtagas, då det alltid vore önskvärt att hava denna lokal att tillgå för att vid ett så stort etablissemang fylla behovet av reservutrymmen, som i övrigt saknades. Nämnden hade emellertid intet att erinra, därest Kungl. Maj:t skulle finna skäl borttaga logement och matsal för officersvolontärer.

Fönsterytan till logementen bleve en tolftedel av logementens golvarea, något som måste anses fullt tillräckligt, allra helst som fönstren, såsom de anordnats med ett fönster på väggens mitt, komme bättre till sin rätt än vid förut uppförda kaserner.

Såväl *matsalen*, vilkens höjd bestämts efter särskilda undersökningar och av militära auktoriteter ansetts tillfredsställande, som *gymnastiksalen* hade fönster på alla fyra sidorna.

Torkrummen vore med hänsyn till sitt ändamål synnerligen väl placerade, ett på var sida om ångpannerummet, från vilket ånga direkt leddes till dessa. Rummen erhölle frisk luft direkt utifrån under golvet, såsom fallet vore beträffande vanliga varmluftskamrar. Den uppvärmda luften leddes fram genom golvöppningar, passerade rummet, där kläderna upphängts för torkning, samt utsöges genom kanaler vid ångskorstenen. Därigenom erhölles den bästa luftomsättningen för ett torkrum, och direkt dager vore icke behövlig i ett sådant.

Nämnden komme givetvis att tillse, att en tillfredsställande ventilation komme att äga rum inom *klosetter och urinoarer*.

Frågan, huruvida icke *varje kompani i sin helhet* borde vara förlagt *till samma våning*, hade varit föremål för livliga överläggningar inom 1915 års granskningskommission. Nämnden hade tänkt sig logementen fördelade så, att tre logement förlades till vardera våningen. Kommissionen hade emellertid funnit detta arrangemang olämpligt ur militär synpunkt och i stället föreslagit, att fyra logement, såsom i regel fyllande behovet av utrymmen för truppen, skulle förläggas i bottenvåningen samt två logement, avsedda att användas vid repetitionsövningarna, i övre våningen. Genom en sådan anordning hade alla olägenheter rörande logementens förläggning ansetts undanröjda.

Med avseende å *ventilationen* komme nämnden att följa de föreskrifter, som av generalfältläkaren lämnades. Av skissritningarna framginge dock redan, att nämnden väl sörjt för ventilationen, i det att icke mindre än tre ventilationshuvar funnes å varje kasernhus.

De *ritningar* till den nya kaserntypen, som ingivits till Kungl. Maj:t, hade av nämnden icke ansetts i detalj fullgiltiga utan vore endast avsedda att utgöra utkast för att angiva typen. Nämnden hade därför också blott anhållit om fastställelse å denna att »i huvudsak» ligga till grund för utförandet. Givetvis komme ritningarna vid närmare bearbetning att erhålla en erforderlig revidering, allra helst som nämnden, särskilt vad förrådsväsendet anginge, allt framgent komme att i samråd med den till nämndens förfogande ställde speciellt sakkunnige vidtaga

alla de förbättringar och detaljändringar, som ansåges böra komma till utförande för vinnande av bästa möjliga resultat.

Yttrande av tillkallade sakkunniga.

Jämlikt den 9 juli 1915 erhållet nådigt bemyndigande anmodade jag härefter chefen för fortifikationen, generalmajoren A. Odelstierna och chefen för överintendentsämbetet överintendenten C. O. Möller att inom lantförsvarsdepartementet biträda med anledning av kasernbyggnadsnämndens berörda yttrande.

Uti skrivelse den 3 augusti 1915 avgåvo nämnda sakkunniga yttrande över det av kasernbyggnadsnämnden uppgjorda förslaget och överlämnade därvid ett, med anledning av vad inom riksdagen förekommit och med iakttagande av vissa av de sakkunniga begärda mindre ändringar, utav nämnden utarbetat reviderat förslag till typritning för Kronobergs, Kalmar och Södermanlands regementens kasernetablissemang.

Mot den av kasernbyggnadsnämnden uppgjorda jämförande kostnadsberäkningen mellan de båda olika kaserntyperna ansåge de sakkunniga visserligen kunna riktas den formella anmärkningen, att uppställningen av densamma kunnat göras mera enhetlig och att beträffande vissa arbeten i fyra-våningsförslaget endast slutsummor upptagits, men då en rättelse härutinnan skulle förutsätta ett fullständigare utarbetande av fyravåningstypen — med ytterligare tidsutdräkt — och då nämnda slutsummor vid jämförelse med motsvarande specificerade uppgifter för tvåvåningstypen syntes vara riktiga, ansåge de sakkunniga ett ytterligare bearbetande överflödigt. À-prisen vore, där de förekomme, i bägge typerna lika, och samtliga à-priser voro överensstämmande med de à-priser, som vanligen förekommit under senare år och vid normala förhållanden. Vid en kubikmasseberäkning, som de sakkunniga för att utröna beräkningarnas riktighet ur jämförelsesynpunkt företagit, hade det visat sig, att den beräknade kostnaden för en två-våningskasern bleve 11 kronor 68 öre per kubikmeter och för en fyra-våningskasern 11 kronor 97 öre. Att enhetspriset för den förra vore något knappare (29 öre) än för den senare, i stället för tvärtom, hade sin förklaring däri, att två-våningskasernen inrymde ett förhållandevis större antal enklare lokaler (förråd, verkstäder o. d. med billigare behandling), under det att fyra-våningskasernen inrymde underofficersbostäder med något dyrare behandling.

Med avseende å de utav riksdagen mot kasernbyggnadsnämndens förslag framställda erinringarna framhölle de sakkunniga,

att då ritningarna över förråden uppgjorts i samråd med vederbörande militära myndigheter, de sakkunniga icke hade något att mot

dem erinra, särskilt som den å de reviderade ritningarna gjorda uppdelningen av förråden kunde betraktas som provisorisk;

att de i gevärsförråden vidtagna åtgärderna mot fukt vore fullt lika tillfredsställande som i fyra-våningstypen;

att de sakkunniga biträdde kasernbyggnadsnämndens uppfattning med avseende å kasernmurarnas tjocklek, i all synnerhet som nämnden hade till uppgift bland annat att bygga billigt;

att i de reviderade förslagen kasernvinden delats i avdelningar, skilda av brandmur, samt erhållit var sin trappa, vilket med hänsyn till eldsäkerheten kunde anses vara fullt betryggande;

att då i kanslihuset erfordrades särskilda lektions- och läsrum för officersaspiranter och vapenföra studenter ävensom expeditionsrum för den fjärde regementsofficeren, logement och matsal för officersaspiranter i de reviderade ritningarna apterats för berörda ändamål;

att då logementsfönstren hade samma ytinnehåll, som fönstren i de av fortifikationsdepartementet byggda kasernerna samt vore placerade så högt upp i rummet som möjligt, desamma vore ur hälsosynpunkt fullt tillräckliga, varförutom större fönster skulle göra byggnadens yttre mindre tilltalande;

att matsalen, vilken liksom gymnastiksalen hade fönster å alla fyra sidorna, visserligen icke vore så särdeles hög (4,5 meter) med hänsyn till sin storlek i övrigt, men dock finge anses tillfredsställande, varförutom densamma bleve billigare att uppvärma än eljest;

att någon invändning mot puts- och torkrummens läge icke blivit framställda av 1915 års militära granskningskommission. Generalmajor Odelstierna hölle dock före, att såväl puts- som torkrum borde ligga i vederbörande logementsvåningar, för att de skulle komma till full användning och nytta. Vad torkrummen anginge, borde dessa lämpligen ligga vid en eller bättre två ytterväggar, eventuellt med lokal uppvärmning. I detta fall kunde kläder torkas utan eller med ringa kostnad. Såsom de nu låge, kunde emellertid vid mellan eldningsperioderna inträffande regnväder, med användande av den ena av de tre i varje kasernhus angivna pannorna, torkning av kläder m. m. verkställas;

att det vore självfallet, att anordningar träffades för att klosetter och urinoarer bleve i möjligaste mån luktfria;

att de av 1915 års granskningskommission framställda anmärkningarna angående olägenheterna med kompaniets förläggande i två våningar blivit genom ritningarnas revidering hävda. Generalmajor Odelstierna ansåge kompaniets förläggning i en våning vara lämpligare med

hänsyn till uppställning inomhus. Sedan emellertid numera korridoren i övre våningen förlängts till ytterväggen, borde kompaniet, med undantag av under repetitionsövningen, kunna få tillräcklig uppställningsplats i övre våningen; samt

att då något detaljerat förslag till ventilation icke förelåge bland de framlagda ritningarna, men ventilationen vore en viktig och ytterligt omstridd sak, de sakkunniga ansåge sig böra hemställa, huruvida icke ventilationsförslagen, då de förelåge färdiga, borde få undergå en speciell granskning.

Mot de reviderade typritningarna ansåge de sakkunniga sig böra erinra, att de föreslagna träbjälklagen mellan kompanivåningarna i kasernhusen icke vore hållbara utan borde utbytas mot bjälklag av mera hållfast materiel, samt att de utvändiga socklar, som enligt förslaget skulle utföras av betong, i stället borde utföras av natursten.

Kostnadsberäkningar enligt de reviderade ritningarna.

Enligt av kasernbyggnadsnämnden ingivna, med avseende å de reviderade ritningarna upprättade kostnadsförslag skulle byggnadskostnaderna, däri inräknat ett belopp av 36,000 kronor för varje etablissemang för anläggande av skjutbana, uppgå för Kronobergs regementes etablissemang till 2,201,200 kronor, för Kalmar regementes etablissemang, vars sjukhus vore avsett ett inrymma en del sjuka jämväl från Smålands husarregemente, till 2,211,500 kronor och för Södermanlands regementes etablissemang till 2,190,200 kronor eller till sammanlagt 6,602,900 kronor. Av denna kostnad hade dock riksdagen särskilt anvisat medel till vissa ökade utrymmen i stallar och förrådslokaler, utgörande för Kronobergs regemente 50,300 kronor och vart och ett av de övriga 56,000 kronor eller tillhopa 162,300 kronor.

Införandet av brandfria bjälklag mellan kompanivåningarna i enlighet med den av de sakkunniga uttalade meningen skulle däremot, enligt en av kasernbyggnadsnämnden den 18 augusti 1915 uppgjord beräkning, medföra en ökad kostnad av omkring 23,000 kronor för varje etablissemang eller sammanlagt för ifrågavarande tre etablissemang 69,000 kronor.

Kungl. Maj:ts beslut den 19 augusti 1915 angående uppförande av kasernetablissemang för Kronobergs, Södermanlands och Kalmar regementen.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 19 augusti 1915. Därvid bemyndigade Kungl. Maj:t kasernbyggnadsnämnden att gå i författning om uppförande av kasernetablissemang, skjutbanor dock däri icke inbegripna, för Kronobergs, Kalmar och Södermanlands regementen i huvudsaklig överensstämmelse med det av nämnden reviderade förslaget, dock med iakttagande, att bjälklagen mellan kompanivåningarna skulle utföras av brandfritt material och samtliga yttersocklar av natursten.

Vidare förordnade Kungl. Maj:t, att byggnadskostnaderna ej finge överstiga de för ändamålet tillgängliga medlen, sammanlagt [6,503,400 + 162,300 — (3 × 36,000) =] 6,557,700 kronor, samt att av detta belopp tillhopa 162,300 kronor skulle gäldas av de medel, som av riksdagen för år 1916 anvisats dels till beredande av ökat stallutrymme för infanteriet, dels till uppförande av förråd för vinterfordon och dels till uppförande av förråd för andra fordon m. m., med 66,900 kronor från det första, 11,400 kronor från det andra och 84,000 kronor från det tredje anslaget, samt återstoden, högst 6,395,400 kronor, av extra ordinarie anslaget till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen, i den mån detsamma därtill lämnade tillgång, och i övrigt av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande.

Slutligen föreskrev Kungl. Maj:t, att därest det vid utbjudande på entreprenad av delar av ifrågavarande arbeten skulle visa sig, att kostnaderna komme att uppgå till högre belopp än vad som ovan anvisats, ärendet ånyo skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning, innan arbetet finge påbörjas eller fortsättas.

Kasernbyggnadsnämndens framställning den 7 oktober 1915 angående anvisande av ytterligare medel för kasernbyggnadsarbetenas fullföljande.

Uti underdånig skrivelse den 7 oktober 1915 har nu kasernbyggnadsnämnden gjort framställning angående nämndens medelsbehov för fullföljande av dess verksamhet med uppförande av förenämnda femton kasernetablissemang, och har därvid nämnden överlämnat följande, av byggnadschefen den 6 oktober 1915 upprättade och den 5 därpå följande november kompletterade

Tablå

utvisande resterande anslagsbehov för uppförande av 15 infanterikasernetablissemang.

I. **Kungl. Livregementets grenadjärers kasernetablissemang invid Örebro.**

a) *Kostnader för redan färdiga arbeten:*

Byggnader, ledningar av olika slag, planering, vägar och stängsel m. m.	kronor	2,019,573: 41
Skjutbana, kostnad enligt uppgift från arméförvaltningens fortifikationsdepartement	»	35,914: 35
Transport	kronor	2,055,487: 76

Transport	kronor	2,055,487: 76		
Nämndens expedition jämte kostnader för relationsritningar	»	102,724: 28		
Övriga administrationskostnader, såsom utgifter för kontroll, experter, ritningskopior, annonser, besiktningar, undersökningar m. m.	»	81,846: 36	2,240,058: 40	

b) *Kostnader för resterande arbeten m. m.:*

1) Marketenteribyggnad, inklusive ledningar av olika slag samt planeringar	kronor	68,390: —		
2) Förlängning av huvudavloppet enligt preliminär överenskommelse med Örebro stad	»	10,350: —		
3) Desinfektionsanläggning enligt anbud	»	1,475: —		
Kontroll, besiktningar m. m.	»	1,800: —		
Oförutsedda utgifter m. m.	»	3,426: 60	85,441: 60	2,325,500: —

II. **Kungl. Värmlands regementes kasernetablissemang invid Karlstad.**

a) *Kostnader för redan färdiga arbeten:*

Byggnader, ledningar av olika slag, planering, vägar och stängsel m. m.	kronor	2,075,658: —		
Skjutbana, kostnad enligt uppgift från arméförvaltningens fortifikationsdepartement	»	31,998: 96		
Diverse kompletteringar av färdiga arbeten under år 1915	»	1,061: 44		
Nämndens expedition jämte kostnader för relationsritningar	»	102,724: 28		
Övriga administrationskostnader	»	80,750: 60	2,292,193: 28	

b) *Kostnader för påbörjade och innan 1915 års utgång avslutade arbeten:*

1) Marketenteribyggnad:

Byggnadsarbeten: entreprenadsumma	kronor	35,900: —		
extra arbeten	»	330: —		
Transport	kronor	36,230: —	2,292,193: 28	2,325,500: —

Transport	kronor	36,230: —	2,292,193: 28	2,325,500: —
Värmeledning samt gas-, vatten- och avloppsledningar: entreprenadsumma	»	6,945: —		
extra arbeten	»	669: —		
Rörgravsarbeten	»	960: —		
Elektriska ledningar	»	1,629: —		
2) Desinfektionsanläggning enligt anbud	»	1,545: —		
Kontroll, besiktningar m. m.	»	1,500: —		
Oförutsedda utgifter m. m.	»	1,328: 72	50,806: 72	2,343,000: —

III. **Kungl. Upplands infanteriregementes kasernetablissemang invid Uppsala.**

a) *Kostnader för redan färdiga arbeten:*

Byggnader, ledningar av olika slag, planering, vägar och stängsel m. m.	kronor	1,732,755: 40	
Nämndens expedition jämte kostnader för relationsritningar	»	102,724: 28	
Övriga administrationskostnader	»	65,451: 76	1,900,931: 44

b) *Kostnader för resterande arbeten m. m.:*

1) Sjukhusbyggnad:

Byggnads- och planeringsarbeten enligt anbud	kronor	87,500: —		
Värmeledningsarbeten	»	9,800: —		
Gas-, vatten- och avloppsledningar	»	9,965: —		
Elektriska ledningar	»	3,000: —	110,265: —	

2) Marketenteribyggnader:

Byggnads- och planeringsarbeten enligt anbud	kronor	46,000: —		
Värmeledningar	»	2,775: —		
Gas-, vatten- och avloppsledningar	»	3,500: —		
Elektriska ledningar	»	2,000: —		
Inlösen av äldre byggnader	»	1,700: —	55,975: —	
3) Diverse reparationer	kronor		1,550: —	
Kontroll och besiktningar m. m.	»		3,000: —	
Oförutsedda utgifter m. m.	»		4,278: 56	175,068: 56	2,076,000: —
Transport	kronor				6,744,500: —

Transport kronor				6,744,500: —

IV. Kungl. Bohusläns regementes kasernetablissemang invid Uddevalla.

a) *Kostnader för redan färdiga arbeten:*

Byggnader, ledningar av olika slag, planering, vägar och stängsel m. m.	kronor	2,023,053: 37		
Skjutbana, kostnad enligt uppgift från arméförvaltningens fortifikationsdepartement	»	28,959: 59		
Nämndens expedition jämte kostnader för relationsritningar	»	102,724: 28		
Övriga administrationskostnader	»	57,179: 58	2,211,916: 82	

b) *Kostnader för resterande arbeten:*

Marketenteribyggnad, inklusive ledningar av olika slag samt planeringar	kronor	66,890: —		
Kontroll, besiktningar m. m.	»	1,800: —		
Oförutsedda utgifter m. m.	»	3,393: 18	72,083: 18	2,284,000: —

V. Kungl. Skaraborgs regementes kasernetablissemang invid Skövde.

a) *Kostnader för redan färdiga arbeten:*

Byggnader, ledningar av olika slag, planering, vägar och stängsel m. m.	kronor	1,664,085: 25		
Skjutbana, kostnad enligt uppgift från arméförvaltningens fortifikationsdepartement	»	36,000: —		
Nämndens expedition jämte kostnader för relationsritningar	»	102,724: 28		
Övriga administrationskostnader	»	64,669: 19	1,867,478: 72	

b) *Kostnader för resterande arbeten:*

1) Varmbad och tvättinrättning:

Byggnadsarbeten	kronor	33,800: —		
Värmeledningar	»	3,000: —		
Transport kronor		36,800: —	1,867,478: 72	9,028,500: —

Transport	kronor	36,800: —	1,867,478: 72	9,028,500: —
Vatten- och avloppsledningar	»	2,500: —		
Elektrisk belysning	»	700: —		
Maskintvättanläggning	»	17,000: —	57,000: —	

2) Marketenteribyggnad:

Byggnadsarbeten enligt anbud	kronor	44,600: —		
Byggnadsarbeten, extra	»	525: —		
Värmeledningar	»	6,000: —		
Vatten- och avloppsledningar	»	3,500: —		
Omläggning av äldre avlopp	»	1,295: —		
Elektriska ledningar enligt anbud	»	2,548: —	58,468: —	
Kontroll, besiktningar m. m.	kronor		3,500: —	
Oförutsedda utgifter m. m.	»		4,053: 28	123,021: 28	1,990,500: —

VI. **Kungl. Jönköpings regementes kasernetablissemang invid Jönköping.**

a) *Kostnad för färdiga och under utförande varande arbeten:*

Byggnads-, kontroll- m. fl. kostnader till och med den 31 augusti 1915 enligt nämndens räkenskaper	kronor	1,944,268: —	
Skjutbana, beräknad kostnad	»	34,000: —	
Resterande likvid till byggnadsentreprenören E. Andersson	»	3,442: 41	
D:o d:o till J. C. Petersens mekaniska verkstad för maskintvättanläggning	»	2,115: —	
Resterande del av entreprenadsumman för sjukhusbyggnaden	»	29,514: 40	
Gas- vatten- och avloppsledningar för samma byggnad, entreprenadsumman	»	5,860: —	
Resterande delar av entreprenadsumman för värmeledning uti samma byggnad	»	9,950: —	
Kostnad för elektrisk belysning i samma byggnad, enligt anbud	»	1,739: 77	
Desinfektionsanläggning enligt anbud	»	1,392: —	
Transport	kronor	2,032,281: 58	11,019,000: —

Transport	kronor	2,032,281: 58		11,019,000: —
Nämndens expedition jämte kostnad för relationsritningar	»	102,724: 28		
Kontroll, besiktningar m. m.	»	2,000: —		
Oförutsedda utgifter m. m.	»	994: 14	2,138,000: —	

b) *Kostnader för icke påbörjade arbeten:*

Manskapsmarketenteri och underofficersmäss m. m. enligt anbud	kronor	49,200: —		
Värmeledningar i byggnaderna	»	8,500: —		
Gas-, vatten- och avloppsledningar	»	4,000: —		
Elektriska ledningar	»	2,000: —		
Kontroll, besiktningar m. m.	»	1,500: —		
Oförutsedda utgifter m. m.	»	1,800: —	67,000: —	2,205,000: —

VII. **Kungl. Älvsborgs regementes kasernetablissemang invid Borås.**

Kostnad för färdiga och under utförande varande arbeten:

Byggnads-, kontroll- m. fl. kostnader till och med den 31 augusti 1915 enligt nämndens räkenskaper	kronor	1,950,074: 16	
Skjutbana, beräknad kostnad	»	25,000: —	
Resterande likvid till J. C. Petersens mekaniska verkstad för maskintvättanläggning	»	1,571: —	
D:o d:o till K. M. Noréns elektriska affär för åskledare	»	296: —	
Resterande del av entreprenadsumman för sjukhusbyggnaden	»	37,900: —	
Överenskomna extra arbeten till d:o	»	355: —	
Vatten- och avloppsledningar i samma byggnad, entreprenadsumma	»	5,441: —	
Värmeledningar i samma byggnad, entreprenadsumma	»	9,025: —	
Elektrisk belysning i samma byggnad	»	2,336: —	
Resterande del av entreprenadsumman för 6 st. underofficersbyggnader	»	19,900: —	
Vattenledningar till underofficersbostäder, enligt anbud	»	2,930: —	
Rörgravsarbeten enligt anbud m. m.	»	922: 90	
Desinfektionsanläggning enligt anbud	»	1,214: —	
Uppförande och inredande av marketenteribyggnad, entreprenadsumma	»	55,100: —	
Värmeledning i samma byggnad	»	6,000: —	
Vatten- och avloppsledningar i d:o	»	3,500: —	
Transport	kronor	2,121,565: 06	13,224,000: —

Transport	kronor	2,121,565: 06	13,224,000: —
Elektrisk belysning i d:o enligt anbud	»	2,430: —	
Nämndens expedition jämte kostnader för relationsritningar	»	102,724: 28	
Ytterligare kostnader för kontroll, besiktningar m. m.	»	3,500: —	
Oförutsedda utgifter m. m.	»	3,280: 66	2,233,500: —

VIII. **Kungl. Västgöta regementes kasernetablissemang invid Vänersborg.**

Kostnad för etablissemanget enligt beräkningar, bilagda underdånig skrivelse av den 15 februari 1915	kronor	2,261,500: —	
Kostnad enligt nådigt brev den 11 juni 1915 för beredande av nya förrådslokaler m. m.	»	24,780: —	2,286,280: —
Summa kostnad för de 8 första etablissemangen	kronor		17,743,780: —
Härifrån avgår Uddevalla stads bidrag till Kungl. Bohusläns regementes etablissemang	»		50,000: —
	kronor		17,693,780: —

IX. **Kungl. Kronobergs regementes kasernetablissemang invid Växjö.**

Kostnad enligt nämndens beräkningar, bilagda underdånig skrivelse av den 15 februari 1915, och nådigt brev av den 19 augusti 1915	kronor	2,201,200: —	
Av särskilt anslag utgående medel för utvidgning av stallar, vissa förråd m. m.	»	50,300: —	
	kronor	2,150,900: —	
För betongbjälklag i kasernhusen	»	23,000: —	2,173,900: —

X. **Kungl. Kalmar regementes kasernetablissemang invid Eksjö.**

Kostnad enligt förenämnda underdåniga skrivelse och nådiga brev	»	2,211,500: —	
Av särskilt anslag utgående medel för utvidgning av stallar, vissa förråd m. m.	»	56,000: —	
	kronor	2,155,500: —	
För betongbjälklag enligt ovan	»	23,000: —	2,178,500: —
Transport	kronor		4,352,400: —

Transport kronor			4,352,400: —

XI. **Kungl. Södermanlands regementes kasernetablissemang invid Strängnäs.**

Kostnad enligt förenämnda underdåniga skrivelse och nådiga brev	kronor	2,190,200: —	
Av särskilt anslag utgående medel enligt ovan	»	56,000: —	
	kronor	2,134,200: —	
För betongbjälklag enligt ovan	»	23,000: —	2,157,200: —

XII och XIII. **Kungl. Första och Andra Livgrenadjärregementenas kasernetablissemang invid Linköping.**

Vartdera upptages till samma kostnad som för Kungl. Södermanlands regementes etablissemang, 2 etablissemang à 2,157,200: —	kronor	4,314,400: —	
Tillkommer för dyrare sjukhusbyggnad	»	21,300: —	4,335,700: —

XIV. **Kungl. Norra Skånska infanteriregementets kasernetablissemang invid Kristianstad.**

Upptages till samma kostnad som för Kungl. Kronobergs regementes etablissemang	kronor	2,173,900: —	
Avgår för reningsverk	»	15,000: —	
	kronor	2,158,900: —	
Tillkommer för dyrare sjukhusbyggnad	»	21,300: —	2,180,200: —

XV. **Kungl. Södra Skånska infanteriregementets kasernetablissemang.**

Upptages till samma kostnad som för Kungl. Kronobergs regementes etablissemang	kronor	2,173,900: —	
Avgår för reningsverk	»	15,000: —	2,158,900: —
Summa kostnad för de 7 senare etablissemangen			*15,184,400: —*

Sammanställning.

Kostnad för de 8 första etablissemangen enligt 4-våningstyp	kronor	17,693,780: —
Kostnad för de 7 senare etablissemangen enligt 2-våningstyp	»	15,184,400: —
Totalsumma	*kronor*	*32,878,180: —*

Riksdagen har under år 1906 beviljat till kasernbyggnadsarbetena för 15 etablissemang	kronor	21,744,000: —	
Riksdagen har år 1915 därutöver medgivit till utbetalning i förskott för samma arbeten	»	4,000,000: —	25,744,000: —
Återstår att bevilja	*kronor*		*7,134,180: —*

Såsom av förestående tablå framginge, hade kasernbyggnadsnämnden funnit, att de *åtta första*, i det närmaste färdigställda eller under uppförande varande *kasernetablissemangen,* vilka alla vore av fyravåningstyp, droge en slutlig kostnad av 17,743,780 kronor, däri inberäknat ett belopp av 50,000 kronor, med vilket Uddevalla stad, jämlikt åtagande i mellan Kungl. Maj:t och kronan och staden uppgjort kontrakt rörande förläggning av kasernetablissemanget för Bohusläns regemente till Uddevalla, förbundit sig att bidraga till grundläggningskostnaderna för etablissemanget. Uti sin underdåniga skrivelse den 15 februari 1915 hade nämnden uppgivit motsvarande kostnad till en något lägre summa, eller 17,701,376 kronor 21 öre. Sedan nämnden under loppet av år 1915 utlämnat ytterligare arbeten, särskilt för mässbyggnader och sjukhusbyggnader för vissa av dessa etablissemang på entreprenad, hade det emellertid visat sig, att dessa arbeten betingat något större kostnad, än som upptagits uti de beräkningar, som legat till grund för nyssnämnda underdåniga skrivelse. Nämnden hade ock i viktigare fall anmält dessa förhållanden inför Kungl. Maj:t och erhållit Kungl. Maj:ts godkännande av dessa ökade utgifter.

Angående de speciella kostnaderna och arbetenas ställning vid dessa åtta etablissemang anhölle nämnden att få meddela följande.

Kostnaden för *Livregementets grenadjärers etablissemang* invid Örebro hade beräknats till 2,325,500 kronor, varav 2,240,058 kronor 40 öre redan kommit till användning.

Vid etablissemanget återstode endast att uppföra och inreda marketenteribyggnaden för underofficerare och manskap samt att framdraga huvudavloppet från etablissemanget till Örebro stads huvudavloppsledning, vilken utmynnade i Svartån. Härförutom hade nämnden funnit sig böra gå i författning om utförande inom etablissemanget av en anläggning för desinfektion av klädespersedlar m. m., vilken anläggning enligt nämndens förmenande tillhörde byggnadsprogrammet. Sedan anbud härå infordrats och godkänts, påginge för närvarande arbetena för desinfektionsanläggningen.

Huvudavloppsledningen, om vars nedläggande nämnden träffat avtal med Örebro stad, torde bliva färdigställd under loppet av år 1915 eller början av år 1916.

Kostnaderna för *Värmlands regementes etablissemang* invid Karlstad torde komma att stiga till 2,343,000 kronor, varav 2,292,193 kronor 28 öre hittills tagits i anspråk. Förutom utförandet av liknande desinfektionsanläggning, som vid Örebroetablissemanget, för vilken nämnden

redan antagit entreprenadanbud och arbetena igångsatts, återstode vid etablissemanget endast färdigställandet av marketenteribyggnaden för underofficerare och manskap, vilket beräknades äga rum under oktober månad 1915. Etablissemanget vore därefter fullt färdigt.

Upplands infanteriregementes etablissemang betingade enligt närmelsevis till fullo kända kostnader 2,076,000 kronor, varav dittills disponerats 1,900,931 kronor 44 öre.

Vid etablissemanget återstode uppförande och inredande av en sjukhusbyggnad och en marketenteribyggnad för manskap samt om- och tillbyggnad av den befintliga underofficersmässen. Entreprenör för grundläggnings- och byggnadsarbetena vid de trenne byggnaderna vore nyligen antagen, och förväntade nämnden att hava alla arbeten vid etablissemanget enligt byggnadsprogrammet färdigställda under senare delen av år 1916.

Nämnden hade härförutom varit nödsakad upptaga en utgiftspost av 1,550 kronor för diverse behövliga reparationer å tidigare utförda byggnadsarbeten, vilka påkallats av de militära myndigheterna vid de efterbesiktningar, som försiggått, och icke kunnat åläggas respektive entreprenörer att utföra.

Kostnaderna för *Bohusläns regementes kasernetablissemang* invid Uddevalla hade upptagits till 2,284,000 kronor, varav dock Uddevalla stad enligt åtagande skulle bidraga med 50,000 kronor, vadan den kostnad, som av Kungl. Maj:t och kronan skulle gäldas, endast bleve 2,234,000 kronor.

Vid etablissemanget återstode numera endast uppförande och inredande av marketenteribyggnaden för underofficerare och manskap.

På grund av de gynnsamma byggnadsförhållandena å orten hade *Skaraborgs regementes kasernetablissemang* invid Skövde befunnits draga den lägsta byggnadskostnaden, eller endast 1,990,500 kronor, varav 1,867,478 kronor 72 öre dittills tagits i anspråk.

Vid etablissemanget återstode att uppföra en byggnad för varmbad- och tvättinrättning, den senare gemensam för stadens garnison, och en markententeribyggnad.

Till åtlydnad av åt nämnden lämnat nådigt uppdrag att uppgöra förslag till förstnämnda byggnad hade nämnden låtit igångsätta arbeten härför och avsåge att inom kort inkomma till Kungl. Maj:t med det begärda förslaget.

Marketenteribyggnaden hade för kort tid sedan utlämnats å entreprenad och komme att färdigställas till 1916 års regementsövningar.

I samband härmed anmälde nämnden, att innehavarna av kontraktet angående uppförande och inredande av 25 byggnader vid etablissemanget, herrar Olsson & Rosenlund och M. Lindahl i Stockholm, vilka i egenskap av borgensmän för entreprenören C. Ljungquist övertagit kontraktet, vägrat godkänna den slutlikvid för arbetena, vilken av nämnden blivit dem med stöd av mellanvarande kontrakt tillbjuden, utan hade framställt krav på ytterligare ersättningar utöver slutlikviden i enlighet med nämnden tillställd specifikation, upptagande ett flertal olika poster och slutande å sammanlagt 114,495 kronor. Intet av dessa fordringsanspråk vore upptaget uti för etablissemanget angiven kostnad. Kraven vore av nämnden bestridda och hänskjutna till skiljemäns avgörande.

Kostnaderna för *Jönköpings regementes etablissemang* invid Jönköping hade beräknats sluta å en summa av 2,205,000 kronor, varav 2,138,000 kronor komme att åtgå för de färdiga och under arbete varande byggnaderna m. m.

Etablissemangets samtliga byggnader, förutom sjukhus och marketenteri för underofficerare och manskap, vore färdiga och av regementet övertagna. Sjukhuset vore under uppförande och torde vara färdigställt till användning inom 1915 års utgång. Därjämte vore en desinfektionsanläggning under utförande i likhet med vad ovan anmälts med avseende på Örebro m. fl. etablissemang.

Även vid detta etablissemang hade entreprenören för uppförande av huvuddelen utav etablissemangets byggnader förklarat sig icke vara villig godkänna den honom kontraktsenligt av nämnden tillerkända slutlikviden, utan fordrat ett rätt avsevärt belopp därutöver. Nämnden hade med stöd av bestämmelserna uti gällande entreprenadförordning avvisat det framställda kravet och icke upptagit något därav uti de kostnader, som ovan angivits för etablissemanget.

Älvsborgs regementes kasernetablissemang invid Borås hade beräknats tarva en kostnad av 2,233,500 kronor.

Samtliga byggnader, förutom 6 stycken underofficersbyggnader, sjukhus samt marketenteri för underofficerare och manskap, hade fullbordats och avlämnats till regementet. Sistnämnda byggnader vore dock under uppförande och vore beräknade att färdigställas, underofficerslägenheterna till inflyttning i början av oktober 1915, sjukhuset att tagas i anspråk för sitt ändamål i början av år 1916 och marketenteriet till 1916 års regementsövningar. Vid detta etablissemang hade nämnden likaledes avsett anordna desinfektionsanläggning, och vore densamma under utförande.

Kostnaderna för *Västgöta regementes kasernetablissemang* invid Vänersborg hade upptagits till samma belopp, som angivits uti nämndens skrivelse den 15 februari 1915, eller till 2,261,500 kronor*). Nämnden hade icke på grund av under mellantiden antagna anbud för etablissemanget funnit skäl föreslå ändring av denna summa.

Med avseende å *återstående 7 etablissemang*, vilka nämnden föreslagit skola uppföras enligt den s. k. tvåvåningstypen, anförde nämnden följande:

Enligt brev den 19 augusti 1915 hade Kungl. Maj:t bemyndigat nämnden att gå i författning om uppförande av tre utav desamma, nämligen för Kronobergs, Kalmar och Södermanlands regementen, i huvudsaklig överensstämmelse med den av nämnden reviderade tvåvåningstypen, varvid Kungl. Maj:t föreskrivit, att byggnadskostnaderna, inklusive kostnaderna för skjutbanor, icke finge överstiga 6,665,700 kronor. Härav skulle tillhopa 162,300 kronor gäldas av de medel, som av riksdagen för år 1916 anvisats till ökat stallutrymme och till vissa förråd, samt återstoden, eller 6,503,400 kronor, av det av 1906 års riksdag beviljade extra ordinarie anslaget till uppförande av kasernetablissemang för 15 infanteriregementen, i den mån detsamma därtill lämnade tillgång, och i övrigt av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att framdeles hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande.

Nämnden hade tidigare enligt till lantförsvarsdepartentet den 18 augusti 1915 ingiven kostnadsuppgift anmält, att kostnaderna för de trenne etablissemangen, inklusive skjutbanor, skulle uppgå, för Kronobergs regementes etablissemang, till 2,201,200 kronor, för Kalmar regementes etablissemang till 2,211,500 kronor och för Södermanlands regementes etablissemang till 2,190,200 kronor, eller till sammanlagt 6,602,900 kronor. Härav skulle, som ovan sagts, 162,300 kronor gäldas av annat anslag, vadan 6,440,600 kronor komme på de för uppförande av etablissemang för de 15 infanteriregementena tillgängliga medlen.

Sedan Kungl. Maj:t uti samma brev föreskrivit, att bjälklagen mellan kompanivåningarna skulle utföras av brandfritt material, finge nämnden med hänvisande till sin beräkning av den 18 augusti 1915 anmäla, att kostnaden härför belöpte sig till 23,000 kronor för vart och ett etablissemang, eller för de trenne etablissemangen till 69,000 kronor. Sålunda skulle ytterligare erfordras 69,000 kronor, vadan kost-

---

*) Härtill kommer jämlikt den av byggnadschefen kompletterade tablån ett belopp av 24,780 kronor, som enligt nådigt brev den 11 juni 1915 anvisats för beredande av nya förrådslokaler m. m. Med hänsyn härtill hava siffrorna i det följande av nämndens framställning blivit jämkade.

naderna för de tre etablissemangen belöpte sig till 6,440,600 + 69,000 kronor, eller till sammanlagt kronor 6,509,600 utöver det från annat anslag utgående beloppet av 162,300 kronor.

Härav hade Kungl. Maj:t, som ovan anförts, godkänt byggnadskostnader för 6,503,400 kronor, vadan endast 6,200 kronor härutöver skulle vara erforderliga för etablissemangens fullbordande på sätt Kungl. Maj:t föreskrivit i brevet den 19 augusti 1915.

De slutliga kostnaderna för uppförande av kasernetablissemang, inklusive skjutbanor, för 15 infanteriregementen hade beräknats uti förenämnda tablå, och framginge därav följande:

Kostnaderna beräknades:

för *Kronobergs regementes etablissemang* invid Växjö till 2,173,900 kronor,

för *Kalmar regementes etablissemang* invid Eksjö, där sjukhus av den större typen skulle komma till utförande, men ingen reningsanläggning erfordrades, till 2,178,500 kronor, samt

för *Södermanlands regementes etablissemang* invid Strängnäs, varest kostnaden ställde sig i huvudsak lika med Växjöetablissemanget med undantag därav att reningsverk icke behövde anläggas, till 2,157,200 kronor,

eller för dessa tre kasernetablissemang till sammanlagt 6,509,600 kronor.

Kostnaderna för de återstående fyra kasernetablissemangen belöpte sig enligt nämndens på samma grunder upprättade beräkningar till sammanlagt 8,674,800 kronor, därav:

för *de båda Livgrenadjärregementenas etablissemang* invid Linköping, vid vilka sjukhus, inrymmande plats för sjuka ävenledes från Östgöta trängkår, beräknats, till 4,335,700 kronor,

för *Norra skånska infanteriregementets etablissemang* invid Kristianstad, där sjukhus av större typ vore avsett att anläggas, till 2,180,200 kronor, samt

för *Södra skånska infanterriregementets etablissemang* invid Lund till 2,158,900 kronor.

Sammanlagda kostnaden för de sista sju kasernetablissemangen, inklusive skjutbanor, belöpte sig sålunda till 15,184,400 kronor.

Adderades till detta belopp, 15,184,400 kronor, den ovan angivna kostnaden för de åtta första etablissemangen, eller 17,743,780 kronor, framginge, att kostnaden för samtliga femton etablissemangen, inklusive skjutbanor, belöpte sig sig till 32,928,180 kronor, eller, efter avdrag av ovanberörda belopp å 50,000 kronor, som skulle gäldas av Uddevalla stad, till *32,878,180 kronor.*

Denna kostnad understege icke obetydligt, eller med 286,820 kronor, det kostnadsbelopp av 33,165,000 kronor, som Kungl. Maj:t uppgivit vid 1908 års riksdag för uppförande av de 15 etablissemangen.

Som ovan omförmälts, hade riksdagen för ifrågavarande ändamål dels år 1906 beviljat 21,744,000 kronor därav sista posten, 1,744,000 kronor, anvisats av 1915 års riksdag, dels ock år 1915 medgivit utbetalning i förskott av högst 4,000,000 kronor, eller tillsammans 25,744,000 kronor, vadan för att täcka nyssberörda kostnad för uppförande av samtliga 15 etablissemangen skulle erfordras ytterligare ett belopp av *7,134,180 kronor.*

Härvid förutsattes först och främst, att de återstående fyra etablissemangen komme att uppföras efter den reviderade tvåvåningstypen. Ävenledes hade nämnden vid sina beräkningar utgått från att arbetenas jämna fortgång icke komme att störas av större arbetsinställelser eller andra hindrande orsaker, ävensom att under byggnadstiden dels normala arbets- och marknadspriser rådde dels ock då gällande avtal inom byggnads- och verkstadsindustrien endast utsattes för obetydliga rubbningar. Ej heller hade nämnden, som redan framhållits, reserverat särskilda penningmedel för likvider på grund av ovanberörda tvister med anledning av entreprenadavtal rörande Skövde- och Jönköpings-etablissemangen.

För att emellertid nämnden skulle se sig i stånd att kunna utföra det program beträffande färdigställandet av de resterande kasernetablissemangen, eller intill utgången av år 1919, vilket den bilagt sin underdåniga skrivelse den 26 mars 1914 angående beräkning av kostnaderna för nämndens återstående verksamhet, vore det nödvändigt, att nämnden senast i medlet av år 1916 erhölle nådigt tillstånd att påbörja arbetena vid de återstående etablissemangen.

På grund av vad sålunda anförts, hemställde nämnden, att Kungl. Maj:t ville för sin del godkänna

dels en tilläggskostnad av 6,200 kronor för uppförande av etablissemangen för Kronobergs, Kalmar och Södermanlands regementen,

dels ock en kostnad av 8,674,800 kronor för uppförande av återstående etablissemang, nämligen för Första och Andra livgrenadjärregementena samt Norra och Södra skånska infanteriregementena, ävensom bemyndiga nämnden att gå i författning om uppförande av dessa etablissemang enligt den reviderade tvåvåningstypen.

Tillika anhölle nämnden, att av de utav riksdagen anvisade medlen till beredande av ökat stallutrymme och till uppförande av förråd för vinterfordon samt till uppförande av förråd för andra fordon m. m.

måtte till fastställda belopp ställas till nämndens disposition ävenledes medel för de fyra sistnämnda etablissemangen.

Slutligen hemställde nämnden, att Kungl. Maj:t ville hos riksdagen göra framställning om beredande av ytterligare medel, i runt tal 7,134,000 kronor för slutförande av det nämnden givna uppdraget att uppföra kasernetablissemang för 15 infanteriregementen.

Departementschefen.

Enligt den för ifrågavarande kasernbyggnadsarbeten ursprungligen uppgjorda planen skulle samtliga arbeten varit slutförda med utgången av år 1914. På grund av åtskilliga mellankomna omständigheter, för vilka jag icke nu torde behöva redogöra, hava emellertid byggnadsarbetena blivit avsevärt fördröjda. Enligt den plan för kasernbyggnadsarbetenas bedrivande, som framlades i kasernbyggnadsnämndens skrivelse den 26 mars 1914, beräknas arbetena icke bliva färdiga förr än i slutet av år 1919. En förutsättning härför är emellertid, enligt vad nämnden nu meddelat, att arbetena å de återstående fyra kasernetablissemangen kunna påbörjas senast i mitten av innevarande år. Vid sådant förhållande och då det med hänsyn till de värnpliktigas utbildning, vilken numera till väsentlig del är förlagd till vinterhalvåret, är av största vikt, att kasernbyggnadsarbetena i möjligaste mån påskyndas, torde framställning nu böra göras till riksdagen om anvisande av de för deras fullbordande erforderliga medlen.

Såsom förut nämnts, beviljade 1915 års riksdag anslag till uppförande av tre nya kasernetablissemang, men överlämnade till Kungl. Maj:ts avgörande frågan om vilken typ, som därvid skulle användas, under uttalande av den bestämda förväntan, att den typ komme till användning, som av Kungl. Maj:t funnes vara ur militär och ekonomisk synpunkt för ändamålet lämpligast. Såsom av den utav mig förut lämnade redogörelsen framgår, gjordes med anledning av riksdagens berörda uttalande typfrågan till föremål för ytterligare utredning, varjämte de av kasernbyggnadsnämnden uppgjorda ritningarna underkastades en revision med hänsyn till de erinringar, som inom riksdagen blivit mot desamma framställda. Då av nämnda utredning framgick, att fyravåningstypen skulle, även om vid densamma tillämpades samtliga de besparingar, som komme till användning vid den föreslagna tvåvåningstypen, draga icke oväsentligt högre kostnader än denna senare och då, enligt vad 1915 års militära granskningskommission uttalat, tvåvåningstypen ur militär synpunkt vore att föredraga framför fyravåningstypen, beslöt Kungl. Maj:t den 19 augusti 1915, att de tre nya kasernetablissemangen skulle uppföras enligt den av kasernbyggnadsnämnden reviderade tvåvåningstypen, med iakttagande dock att

bjälklagen mellan kompanivåningarna skulle utföras av brandfritt material och samtliga yttersocklar av natursten.

Vid sin beräkning av kostnaderna för kasernetablissemangens fullbordande har nu kasernbyggnadsnämnden utgått ifrån, att de fyra återstående ännu icke påbörjade etablissemangen skola utföras enligt den av Kungl. Maj:t genom förberörda brev fastställda tvåvåningstypen. Med hänsyn till vad den i typfrågan hittills verkställda utredningen givit vid handen torde så även böra ske.

Enligt den av kasernbyggnadsnämnden uppgjorda beräkningen skulle för samtliga kasernetablissemangens färdigställande erfordras ett ytterligare belopp av 7,134,000 kronor. Med hänsyn till vad nämnden anfört beträffande nämnda beräkning, vilken vilar på, bland annat, den förutsättningen, att under byggnadstiden komma att råda normala arbets- och materialpris, anser jag mig icke kunna häri föreslå någon nedsättning. I enlighet med den för 1914 års senare riksdag framlagda och av riksdagen utan erinran lämnade planen för finansieringen av ifrågavarande byggnadsföretag torde berörda belopp böra bestridas av tomtförsäljningsmedel.

För beredande av tillgångar för gäldande av kostnaderna för fullbordande av ifrågavarande kasernbyggnadsarbeten föreslog, såsom förut nämnts, Kungl. Maj:t 1915 års riksdag medgiva, att de å Kungsholmen i Stockholm belägna, kronan tillhöriga områden, som för närvarande disponeras av Svea ingenjörkår, ammunitionsfabriken och Fälttelegrafkåren, finge försäljas i den ordning och med de undantag, som framdeles kunde varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda. Ifrågavarande områden beräknades inbringa ett nettobelopp av 11,000,000 kronor, därav 4,000,000 för Svea ingenjörskårs område och 7,000,000 kronor för de områden av Marieberg, som innehavas av ammunitionsfabriken och Fälttelegrafkåren. Enligt vad arméförvaltningens fortifikationsdepartement meddelat, kunde dock försäljningssumman antagas i verkligheten bliva större. Riksdagen medgav, att det förstnämnda området finge försäljas och att av de genom försäljningen inflytande medlen högst 4,000,000 kronor finge tagas i anspråk för fortsatt arbete å ifrågavarande kasernetablissemang. Med hänsyn därtill, att riksdagen icke funnit sig böra bifalla Kungl. Maj:ts förslag om Fälttelegrafkårens förläggande till Uppsala, ansåg däremot riksdagen det ännu icke böra beslutas om det s. k. Mariebergsområdets försäljning, varför det av Kungl. Maj:t framställda förslaget om försäljning av de delar av nämnda område, som nu innehavas av ammunitionsfabriken och av Fälttelegrafkåren, lämnades utan bifall.

Uti en förut denna dag till riksdagen avlåten proposition (nr 87) angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att bevilja anslag till uppförande av nytt kasernetablissemang å Järvafältet för Fälttelegrafkåren. Vidare har Kungl. Maj:t i samma proposition föreslagit riksdagen att för år 1917 avsätta visst belopp för flyttning av ammunitionsfabriken. Därest ifrågavarande framställningar vinna riksdagens bifall, komma de delar av Mariebergsområdet, som innehavas av Fälttelegrafkåren och ammunitionsfabriken att inom de närmaste åren bliva för försäljning disponibla. Vid sådant förhållande torde för beredande av tillgångar till täckande av de för fullbordandet av förenämnda kasernetablissemang ytterligare erforderliga medel, 7,134,000 kronor, framställning nu böra göras till riksdagen om försäljning av förenämnda delar av Mariebergsområdet.

Enligt vad arméförvaltningens fortifikationsdepartement i skrivelse den 12 februari 1916 meddelat, omfattar Mariebergsområdet 173,593 kvadratmeter, varav ammunitionsfabriken disponerar 106,300 kvadratmeter, och Fälttelegrafkåren 47,000 kvadratmeter. Återstående 20,293 kvadratmeter disponeras för närvarande av Konradsbergs hospital och torde, så länge hospitalet är kvar, icke kunna av detta avstås. Efter Fälttelegrafkårens och ammunitionsfabrikens bortflyttning återstå således för gator och byggnadstomter ett område av 153,300 kvadratmeter.

Beträffande det belopp, som vid försäljning av sistberörda område kan beräknas inflyta, har fortifikationsdepartementet meddelat, att då någon stadsplan över detsamma icke vore fastställd, en värdering av detsamma tills vidare endast kunde bliva approximativ. Läget vore visserligen något avlägset från nu färdiga stadsdelar, men utomordentligt vackert, mot söder vättande mot Mälaren med en rätt stor strand. Området vore visserligen rätt kuperat, men syntes dock med fördel kunna indelas med gator och tomter. Ett önskemål vore nog, att en del av området uppdelades i villatomter. Därest området uppdelades medelst gator i byggnadstomter, syntes man kunna beräkna, att en fjärdedel av detsamma eller omkring 38,000 kvadratmeter åtginge till gator och tre fjärdedelar eller omkring 115,000 kvadratmeter komme att upptagas av byggnadstomter. Beräknades tomtvärdet till i medeltal 70 kronor för kvadratmeter, ett pris som med ganska stor sannolikhet här kunde förutsättas, bleve försäljningsvärdet omkring 8,050,000 kronor. Då emellertid gatorna sannolikt komme att utan ersättning av kronan överlämnas fullt färdiga till Stockholms stad samt kostnaderna för deras iordningsställande ävensom för sprängningsarbeten, försäljning, stadsplans upprättande m. m. kunde approximativt beräknas till 1,050,000 kronor, komme inkomsten av områdets försäljning att belöpa sig till

7,000,000 kronor. Under förutsättning att byggnadsarbetena för nya etablissemang för Fälttelegrafkåren och ammunitionsfabriken kunde påbörjas under år 1917, borde försäljningen av området kunna börja under år 1921, såvida stadsplan och tomtindelning över området då vore godkänd.

Över Mariebergsområdet har karta upprättats, vilken torde såsom bilaga få vidfogas statsrådsprotokollet. Å densamma finnas angivna gator och byggnadskvarter enligt förslag till stadsplan, sådan densamma tänkts av en medarbetare hos kommissionen för statsbyggnader i huvudstaden. Å kartan äro ock de staten tillhöriga byggnaderna å området utmärkta. För dessa byggnader har icke något försäljningspris beräknats. Anledningen härtill är, enligt vad fortifikationsdepartementet tidigare upplyst, att då marken skall försäljas till tomter för uppförande av bostadshus, de nuvarande byggnaderna icke synas kunna komma till användning å byggnadsplatsen och för den skull måste försäljas under villkor, att de skola nedrivas och bortflyttas. Vid försäljning av byggnaderna under sådana villkor torde emellertid någon avsevärd behållning av dem icke vara att påräkna.

Då stadsplan över området ännu icke blivit upprättad samt, enligt vad fortifikationsdepartementet förut meddelat, möjlighet föreligger, att någon del av detsamma bör avses för annat statens behov än lantförsvarets, torde, i likhet med vad som ägde rum beträffande Svea ingenjörkårs område, för närvarande endast böra utverkas riksdagens medgivande, att ifrågavarande delar av Mariebergsområdet må försäljas i den ordning och med de undantag, som framdeles kunna varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda. Jag tillåter mig i detta sammanhang omnämna, att fortifikationsdepartementet redan uppdragit åt sakkunniga personer att upprätta förslag till stadsplan över såväl Mariebergsområdet som Svea ingenjörkårs område ävensom förslag beträffande ordningen för försäljningen m. m. samt beräkning av de pris, som kunna påräknas.

Under förutsättning att, såsom hittills i liknande fall skett, den mark, som enligt en blivande stadsplan erfordras för gator och allmänna platser, utan ersättning med full äganderätt överlämnas till Stockholms stad samt att av försäljningsmedlen gäldas, förutom kostnaderna för försäljningens verkställande och därmed sammanhängande utgifter, jämväl kostnaderna för anläggande av gator m. m., skulle enligt fortifikationsdepartementets beräkning försäljningen inbringa ett nettobelopp av 7,000,000 kronor. Om sistnämnda kostnader fördelas mellan kronan och Stockholms stad på ett för kronan fördelaktigare sätt än hittills skett, kommer nettobehållningen att icke oväsentligt ökas. Enligt vad fortifikationsdepartementet tidigare uppgivit, torde ock försäljningssumman kunna

antagas i verkligheten bliva större. Skulle emellertid densamma icke uppgå till så stort belopp, att behållningen förslår till täckande av de för kasernbyggnadsarbetenas fullbordande erforderliga 7,134,000 kronor, måste det felande beloppet anskaffas på annat sätt. Därvid torde i främsta rummet böra tagas i anspråk det eventuella överskott, som kan komma att uppstå vid försäljningen av Svea ingenjörkårs område och vilket överskott enligt riksdagens beslut skall ingå till lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål. Skulle något dylikt överskott icke uppstå, torde det felande beloppet kunna utgå av de medel, som komma att inflyta vid en blivande försäljning av det område, som för närvarande disponeras av krigsskolan å Karlberg.

I avvaktan på att försäljningsmedlen skola bliva för Kungl. Maj:t tillgängliga, torde de för kasernbyggnadsarbetena erforderliga kostnaderna böra efter Kungl. Maj:ts beprövande av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas för att framdeles ersättas av försäljningsmedlen.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att de delar av det å Kungsholmen i Stockholm belägna, kronan tillhöriga s. k. Mariebergsområdet, som nu innehavas med 106,300 kvadratmeter av ammunitionsfabriken och 47,000 kvadratmeter av Fälttelegrafkåren, må i den ordning och med de undantag, som framdeles kunna varda av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda, försäljas,

att av de genom försäljningen inflytande medel ett belopp av högst 7,134,000 kronor må tagas i anspråk för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen,

att möjligen återstående försäljningsmedel må ingå till lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål, samt

att, i mån av behov, de medel, som erfordras till bestridande av omförmälda byggnadskostnader, högst 7,134,000 kronor, må efter Kungl. Maj:ts beprövande av arméförvaltningen eller statskontoret förskjutas av tillgängliga medel.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täckes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle i enlighet härmed till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

— —

Ur protokollet:

Gunnar Åkerman.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1916.

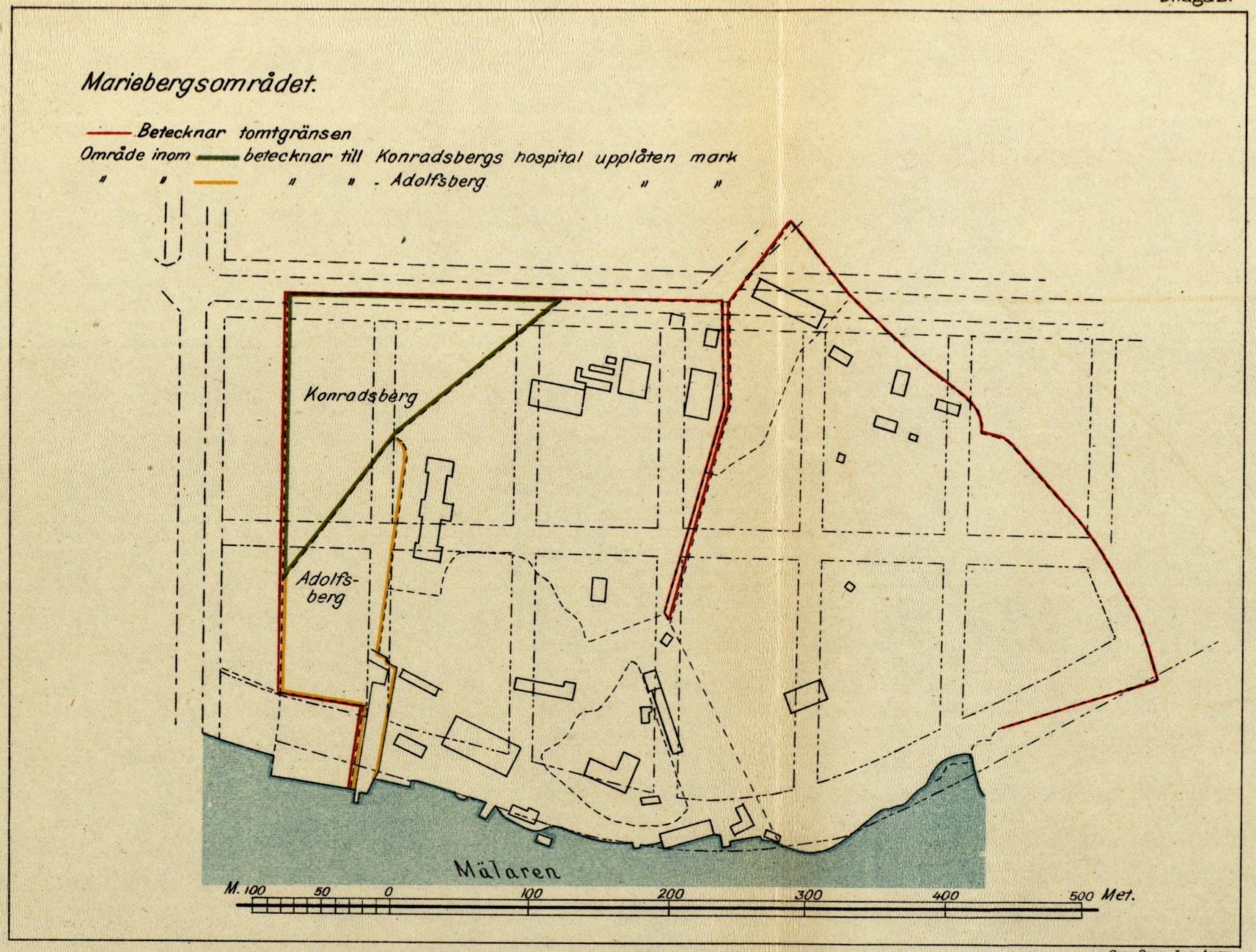

Gen. Stab. Lit. Anst.